

DAGENS FRÅGOR

Den 26 febr. 1941.

Regeringens organisation. I sammanhang med övriga vilande grundlagsförslag antog riksdagen nyligen även förslaget om reorganisation av regeringen. Beslutet — varpå kamrarna ej spillde ett ords debatt, lika litet som ett enda knyst hördes samma dag, när förslaget om den provisoriska ettåriga värnplikten antogs! — innebär i huvudsak, att regeringen får rätt att utvidga sitt medlemsantal med högst tre nya konsulter. Medan statsrådets — departementschefernas såväl som konsulternas — antal hittills bestämts i regeringsformen, skall departementschefernas och konsulternas antal nu fixeras enligt en av konungen och riksdagen samfällt stiftad lag. Medan statsdepartementens huvudsakliga verksamhetsområde hittills fastställts genom lag, får konungen nu helt rätten att i form av en stadga reglera fördelningen av ärenden mellan departementen. Ny är även rättigheten för konungen att förordna annan ledamot än departementschefen att i dennes ställe föredraga vissa ärenden. Kvar stå däremot de gamla reglerna att minst två av konsulterna tidigare skola ha förvaltad civil beställning samt att statsministern räknas till konsulterna, så framt han ej förordnats till chef för ett departement. Då det förutsatts att blott två nya konsulter skola utnännas, varigenom konsulternas antal inklusive statsministern blir fem, och då statsdepartementens antal fortfarande skall vara tio, kommer ministären följaktligen att räkna 15 ledamöter, mot 10 åren 1840—1900, 11 åren 1900—1920, 12 åren 1920—1939 och 13 åren 1939—1941.

För fem år sedan tog socialminister Gustaf Möller i Tiden upp tanken på en mindre stel regeringsorganisation än den hittillsvarande. Hans propos avsåg dels en vidgad rätt för regeringen att alltefter tillfälliga behov omreglera departementens ämnesområden, dels en rätt för regeringen att tillsätta biträdande fackministrar; just då var tanken på en arbetslöshetsminister aktuell. I förra hänseendet har hr Möller nu fått sin önskan uppfylld, kanske med risk för att det gamla fasta förhållandet mellan departement och ämbetsverk kommer att bli mer flytande eller ryckigt än önskligt. I senare hänseendet — behovet att vid behov smidigt kunna förstärka ministärens ledamotstal — pekade Svensk Tidskrift (årg. 1936, h. 1) redan då i stället på lämpligheten att öka antalet konsulter, t. v. dock blott med en.

När detta skrives, är intet bekant om den omreglering av departementen, som måhända planeras, liksom om de särskilda arbetsuppgifter, som de nya konsulterna tilläventyrs få sig tilldelade. Så mycket synes dock tydligt, att arbetsbördan blivit folkhushållningsministern för stor. Tanken att till ett enda statsdepartement centralisera hela krisförvaltningen, så när som på informationsväsendet samt de socialt betonade arbetsmarknads- och utrymningskommissionerna, var visserligen på sin tid lätt att förstå men den har icke visat sig praktiskt ändamålsenlig, sedan krisuppgifterna nu blivit så många och krävande. Det måste vara oundvikligt att stockning uppstår, om en

enda man — han må vara än så arbetsam och dugande — skall omhänderha de lika skiftande som brådskande uppgifter, vilka ankomma på under departementet lydande industri-, livsmedels-, bränsle-, handels- och trafikkommissionerna samt priskontrollnämnden.

Ökningen av konsulternas antal innebär uppenbarligen en uppdelning av dem dels i granskningskonsulter, vilka såsom hittills främst ha till uppgift att tillse det lagtekniska, dels i koordinationskonsulter. Genom att tilldela de senare speciella uppgifter, vari även ingår att bli föredragande inom vissa ämnesområden, gör man ett experiment, som kanske kommer att få betydelse för regeringsarbetets ordnande även sedan krisen dragit förbi. Framför allt kunna de nya konsulterna få en viktig roll beträffande sådana frågor, som ha betydelse för mer än ett departement. Det är just i denna bemärkelse, som termen koordination — på sistone brukad i England — är tillämplig.

Värt att observera är även, att ökningen av konsulternas tal och deras detacherade till vissa hårt tyngda rotlar kan få en vidare betydelse för hela regeringssättet. Det har ju från borgerligt håll länge klagats över, att de flesta av de viktigaste departementen till chefer ha socialdemokrater. Om borgerliga konsulter få särskilda uppgifter i dessa departement, måste detta medföra ett ökat samråd inom dessa även i de mindre frågor, vilka hittills ofta faktiskt måst avgöras på departementschefens eget bevåg. Ökningen av konsulternas antal är därför ett visst steg i riktning mot ökad kollegialitet, även om kollegialiteten mindre kommer att avse hela den femtonmannahövdade ministären än utskott inom denna. Man torde med andra ord ha ökade utsikter att komma till rätta med den ministerstyrelse, vartill man på sistone sett en mindre lycklig tendens och som berördes bl. a. av statsrådet Domö i dennes uppsats »Ett års samlingsregering» i Svensk Tidskrift. Regeringens karaktär av samlingsregering kan därför efter den beslutade reformen komma till starkare uttryck i det vardagliga arbetet än som hittills skett.

Överhuvud taget är det med ett icke ringa intresse, som verkningarna av förändringen i regeringens arbetsformer emotses. Det är en icke oväsentlig förskjutning som inträffat, när konsulternas antal nu gjorts lika med hälften av departementschefernas. 1840 års departementalreform gjorde proportionen mellan konsulter och fackministrar till 3:7, vilken ordning bestod till 1876, då statsministerämbetet infördes och efter vilket år statsministern i regel varit den tredje konsulten. Till följd av ökningen av antalet departement ha emellertid fackministrarna under detta sekel undan för undan fått ett allt bredare utrymme i konseljen. Under 1920-talet höjdes ibland röster för en viss återgång till status för 1840, då sex av statsråden voro befriade från departements- och föredragningsbestyr och bildade kärnan i rådgivarkretsen. 1941 års reform har alls ej genomförts med motivet att efter hundra år återuppväcka det gamla systemet. Det har ett mera tekniskt och praktiskt syftemål. Det är likväl icke otänkbart, att den framtida utvecklingen kan komma att uppvisa ett ökat inflytande för konsulterna. Ytterst hänger dock utvecklingen på de personer, som komma att bekläda konsultposterna.

Radion som Kungl. Maj:ts härold. Den svenska allmänhetens sämsta radionyhet kring årsskiftet var säkerligen meddelandet om smör-fettransoneringen. Värre dagsnyheter få visserligen oräkneliga medmänniskor hålla till godo med i dessa dagar, men ändå. Jobs-posten kom som envar vet genom tillkännagivande i radion i samband med ordinarie »dagsnyheterna» en lördagsafton. Herrskapet Hamsterlund — representerande, trots den stramare livsföringens paroll, en ingalunda förvinnande del av svenska folket — har vant sig vid och antagligen även anpassat sig efter »detta numera så vanliga sätt», för att citera en fras från tider som redan förefalla avlägsna. Kungöranden per radio ha ingått i både överhetens och svenska folkets vanor.

Tiden rider fort, ibland även i det nyttigas tjänst. När i Svensk tidskrift kort efter världskrigets utbrott i sept. 1939 (s. 470 ff.) den då just introducerade praxis med dylika kungörelser hälsades såsom en välkommen och välbehövlig ansats till reformering av våra stelbenta officiella former för delgivning av lagar, bud och befallningar med allmänheten, hördes betänksamma och avrådande röster. Icke lämpade sig radion för dylikt. Tänk om den strejkade å viss plats vid tiden för kungörandet eller om radioapparat helt enkelt saknades. Ja, detta är riktiga invändningar. Tyvärr drabbade i förkrossande utsträckning nuvarande legala form för ikraftträdandet, d. v. s. delgivningen av lagar och förordningar.

Som bekant sker detta genom publicering i Svensk författningssamling, som icke precis är tryckpressens best-seller. Enligt uppgift utgör prenumerantstocken 3,000 personer, en astronomisk bräkdels procent alltså av svenska folket. Laglydnad utgör förvisso, i stort sett, en vacker egenskap hos detta folk. Hur erhåller det då sin kunskap om gällande rätt? Säkerligen icke genom studium av författningssamlingens olika nr:is. Genom tidningspressen, genom hörsägen och nu på sistone även genom radion bildas det »allmänna rättsmedvetandet» i vad avser gällande rätt. Den legala delgivningen innebär en, man vore frestad säga, grotesk juridisk fiktion. Det är ett allmänt intresse att i möjligaste mån minska detta fiktiva moment. Att i detta sammanhang helt avlägsna det låter sig, tyvärr, icke göra. Envar kan omöjligen bliva personligen delgiven lagstiftningen. Kungörande måste härvidlag ersätta det direkt-personliga beskedet. Men allmänheten har rätt att begära att detta viktiga kungörande göres så effektivt som möjligt, vilket med bästa vilja i världen icke kan sägas om gällande ordning.

I radion däremot har ett enastående medel uppstått för meddelanden till allmänheten. Med f. n. ej långt ifrån 1½ milj. licenstagare når radion praktiskt taget hela svenska folket. Kungörandets fiktiva moment reduceras högst väsentligt när det sker per radio. Allmänheten är van vid bestämda meddelanden å bestämda tider. Att kungörelser ske per radio har nu ingått i medvetandet. Tillsvidare innebära de emellertid endast *meddelanden* till allmänheten, likställda t. ex. med tidningarnas referat. Steget härifrån till att legalisera kungörandet i radio, m. a. o. skänka utsändningen karaktären av laga ikraft-

trädande, synes ligga nära. Svårigheterna få dock icke förbises. En muntlig redogörelse kan ej ersätta det tryckta ordet. Så bör ej heller ske: samtidigt med ikraftträdandet per radio av resp. lagmaterial bör detsamma föreligga tryckt i författningssamlingen. Genom radiokungörandet synes lämpligen endast böra meddelas lagens namn, eventuellt med kort förklaring, samt numret i författningssamlingen jämte tidpunkten för ikraftträdandet.

Enligt uppgift är man inom vederbörande departement inställd på en reformering av kungörelseväsendet, varvid radiomeddelandet i en eller annan form bleve legaliserat. Men om allmänheten slår dövörat till och med en viss regelbundenhet knäpper av högtalarna, när den »legala kvarten» begynner? Alltid när dock, under alla förhållanden, dessa meddelanden ofantligt mycket längre än författningssamlingen. Och den som ej gitter lyssna får stå sitt kast: juris ignorantia nocet. Ofantligt mycket av radions, gubevars icke alltför sovrade material knäpper vi väl lite' till mans av (när kommer f. ö. den intelligenta radiocensuren?). Men i detta fall kan, som sagt, det i och för sig förklarliga bristande intresset få kännbara följder. Kanske man dock så småningom eller, varför ej, inom kort i eget välförstått intresse allmänt börjar följa med den legala kvarten. Och kanske sålunda svenska folket genom pliktskyldigt lyssnande till legala radiokungörelser — en högst lofvärd sysselsättning i den stramare livsföringens tidsskede — till på köpet blir mera lagkunnigt till avgjord båtnad för laglydnaden, varav vi säkerligen aldrig kunna få för mycket.

Industriens brandskydd. De täta budskapen om förhärjande bränder väcka grämselse. Må vara att ägarne till förstörd eller skadad egendom, som varit brandförsäkrad, utfå försäkringsersättningar. Här kvarstår dock en nationalekonomisk förlust, som vi ej ha råd med, minst av allt i dessa dagar. Varje krona, som utbetalas i ersättning för eldhärjad egendom, tages ytterst från det gemensamma folkhushållet och minskar vår förmåga av värnkraft.

Under 1940 utbetalade försäkringsbolagen i runt tal 60 millioner kronor i brandskadeersättningar. Härtill kan läggas de värden, som gingo förlorade genom brandskador å oförsäkrad egendom. Tages dessutom hänsyn till alla de förluster, som uppkommo genom de av bränder inom industrien orsakade driftsafbrotten eller driftsinskränkningarna med ty åtföljande arbetslöshet för anställd personal och oförmåga för företagen att fullgöra åtagna leveranser, stiger förlustsiffran med åtskilliga millioner. Det beräknas, att minst 75 millioner kronor gått till spillo — den största förlust som under något år förekommit sedan 1888, det stora katastrofåret då större delen av städerna Sundsvall och Umeå lades i aska.

Men icke nog med den i penningar direkt mätbara skadegörelsen. Till följd av den begränsning av importmöjligheterna, som sedan snart ett år förelegat, kan mycket av vad som förstörts icke ersättas med pengar. Den nationalekonomiska förlusten blir därigenom så mycket allvarligare.

Dagens frågor

Brandskadesiffrans stegring under 1940 berodde i hög grad på eldsvådor inom industrien, enkannerligen storindustrien. Svensk industri har namn om sig att stå på höjden av organisation och utrustning. Detta förpliktar. Så mycket mer förvånande är det därför, att på många håll brandskyddet icke synes tillfredsställande. Erfarenheten visar den utomordentliga betydelsen av att här intet försummas. Genom ändamålsenliga anordningar kunna riskerna för utbrott av brand och framför allt för en brands utveckling till större eldsvåda i hög grad minskas.

Ett betydande arbete har dock nedlagts på detta område. Självfallet ha brandförsäkringsbolagen verkat för vidtagande av lämpliga åtgärder. Svenska Brandskyddsföreningen har även stått till tjänst med råd och anvisningar, och Sveriges industriförbund har gång efter annan uppmanat sina medlemmar att ägna brandskyddet den största uppmärksamhet. Hösten 1939 bildades i samråd med bl. a. Luftskyddsinspektionen en särskild delegation för brandtekniskt industriluftskydd, och i dess namn har därefter flertalet större industrianläggningar besiktigats av försäkringsbolagens brandingenjörer. Företagen ha därvid lämnats anvisningar om nödvändiga eller önskvärda åtgärder till förhindrande av brands uppkomst och spridning.

Vad sålunda åtgjorts har varit fruktbringande. Brandskyddet inom industrien har förbättrats och fyller i vissa fall höga anspråk. Men ännu är det på många håll långt ifrån vad det borde vara. I dagarna har därför Industriförbundet utsänt ännu en maning till sina medlemmar. Däri erinras om de initiativ, som tidigare tagits i syfte att uppnå en förbättring. Det framhålles även att, om industrieldsvådorna i fortsättningen bli lika omfattande som under 1940, industrien säkerligen kommer att drabbas av en mycket väsentlig ökning av brandförsäkringspremierna. En förhållandevis obetydlig höjning av premierna är redan under genomförande för vissa grupper av industrien. Det är ej heller uteslutet, att industrien kan komma att utsättas för betungande statsingripanden till brandskyddets förbättring. Under en nyligen hållen överläggning mellan representanter för bl. a. Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Brandskyddsföreningen och Industriförbundet uttalades sålunda från de två förstnämnda organisationernas sida, att statsmakten borde utrustas med befogenhet att utfärda förelägganden om erforderliga förebyggande brandskyddsåtgärder.

Det bör efter detta vara en hederssak för svensk industri att överlag ordna sitt brandskydd på ett tillfredsställande sätt. Målet bör för alla företag vara att skapa mönstergilla anordningar. Kostnaderna torde ej bli alltför betungande. Även med förhållandevis små medel kunna ofta väsentliga förbättringar åstadkommas. Det skulle ej vara tilltalande, om statsmakten här skulle nödgas ingripa. De företag, som icke tillgodosett sitt brandskydd, bör vara angelägna att ofördröjligen efterkomma den förnyade maning, som nu riktats till dem. Ett särskilt ansvar för vår försvarsberedskap åvilar dem här. Landet väntar att de skola motsvara detta ansvar.